

Risalelerde, toprak vs. gibi cansız maddelerde ilim, irade, kudret ve ruhun olmadığını söyleniyö; o zaman bazı hadis rivayetlerindeki "Hurma kütüğü ağladı.", "Uhud bizi sever, biz Uhud'u severiz." sözleri nasıl anlaşılmalıdır?

Materyalist felsefe sebeplere yaratıcılık vasfı veriyor, yani her şeyi sebepler ya da tabiat yaratıyor, diyor. Üstadımız da sebeplerin ve tabiatın yaratma noktasından cansız, şüursuz ve iradesiz olduklarını ifade ederek, tek yaratıcının Allah olduğunu söylüyor.

Yani yaratma konusunda sadece taş, toprak, hava ve su değil, Allah'ın haricindeki her şey ve herkes cansız, şüursuz ve iradesiz demektir. Burada asıl vurgulanmak istenen husus **tevhit** ve tabiatın yaratmadan aciz olmasıdır.

Yoksa Allah dilerse ağacı konuşturur, taşı zikrettirir, kurdu insan gibi konuşturur varlıkları çuhuruşa getirterek, eşyayı zikir ve tesbihe kaldırır.

"Kainatta hiçbir şey yoktur ki hamd ile Allah'ı tesbih etmesin, Onu anmasın, Ona dua etmesin. Fakat siz onların bu tesbihlerini, zikirlerini, dualarını fark etmiyorsunuz." (*İsra, 17/44*)

Allah'ı tesbih etmek, Onun eksik ve kusurlardan mukaddes ve münezzehe olduğunu bildirmek ve ilan etmek ki, bu tesbih hâl ve kal olmak üzere iki şekilde olur.

Hâl dili ile yapılan tesbih, eşyanın mükemmel ve kusursuz hâli ile sanatkârının da mükemmel ve kusursuz olduğunu ifade ve ilan etmesidir. Bu noktadan bütün eşya kusursuz hâlleri ile Allah'ı takdis ve tenzih ediyorlar.

Nasıl kusursuz bir eser eser sahibini kusursuzluğu ile alkışlatır ve över ise, aynı şekilde kainat ve içindekiler kusursuz tasarım ve sanat olmaları ciheti ile sanatkarları olan Allah'ı tazim ve tesbih etmiş olurlar.

Birde kal (Konuşma) dili ile yapılan dua ve zikirler vardır ki, ayette de ifade edildiği gibi, eşyanın bu dillerini bizim anlamamız mümkün değildir. Dünya üstünde birbirini anlamayan binlerce insan dilinin olması bile bu kapsama girer. Yani kainatta her şey hâl ve kal dili olmak üzere Allah'a tesbihte ve tahmidde bulunuyor, lakin bizim bütün bu dilleri çözüp anlamamız mümkün değildir. Cansız varlıklarda da

---

benzer bir dil bulunabilir, bizim bu dili anlayamamamız olmadığı anlamına gelmez.

Mesela, güneşin haşmeti ile Allah'ı tesbih ve tazim etmesi olduğu gibi, güneşin bizim bilemediğimiz bir dil ile Allah'ı tesbih ve tekbir etmesi de olabilir. Bunların hepsi imkan dahilindedir. Allah et parçası olan dilimize nasıl konuşma özelliği verdi ise, aynı şekilde mevcudata bizim anlamakta zorlandığımız dillerden vermesi de akıldan uzak değildir.

Lakin bu şuur bizim anladığımız manada bir şuur olmasa gerek. Mesela, taş mukayese ve muhakeme edebilir anlamında bir şuura sahip değildir. Lakin tesbih ve tekbir şuuruna sahiptir diyebiliriz...